

Kohtuasi C-261/20

Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1

Saabumise kuupäev:

15. juuni 2020

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Bundesgerichtshof (Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim üldkohus)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

14. mai 2020

Kassatsioonkaebuse esitaja:

Thelen Technopark Berlin GmbH

Vastustaja kassatsioonimenetluses:

MN

Põhikohtuasja ese

Arhitekti- ja inseneriteenuste tasu miinimummäärasid reguleeriva riigisisese õigusnormi kooskõla esimusliku liidu õigusega, sealhulgas teenuste direktiiviga; liidu õiguse vahetu õiguspõhise eraõiguslike isikute vahelistes suhetes

Eelotsusetaotluse ese ja õiguslik alus

Liidu õiguse tõlgendamine, ELTL artikkel 267, eelkõige

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. detsembri 2006. aasta direktiiv 2006/123/EÜ teenuste kohta siseturul (ELT 2006, L 376, lk 36) (edaspidi ka „teenuste direktiiv“)

Eelotsuse küsimused

1. Kas liidu õigusest, eelkõige ELL artikli 4 lõikest 3, ELTL artikli 288 kolmandast lõigust ja artikli 260 lõikest 1 tuleneb, et Euroopa Parlamendi ja

nõukogu 12. detsembri 2006. aasta direktiivi 2006/123/EÜ teenuste kohta siseturul artikli 15 lõikel 1, lõike 2 punktil g ja lõikel 3 on eraõiguslike isikute vahel pooleliolevas kohtumenetluses vahetu õigusmõju selliselt, et enam ei ole kohaldatav viidatud direktiiviga vastuolus olev saksa arhitekti- ja inseneriteenuste tasu määruse (Honorarordnung für Architekten und Ingenieure, edaspidi „HOAI“) § 7 säte, mille kohaselt on arhitektide ja inseneride projekteerimis- ja järelevalveteenuste tasu suhtes viidatud määruses kehtestatud miinimummäärad – välja arvatud teatud erijuhtudel – siduvad ning miinimummäärast väiksema tasu kokkulepe arhitektide või inseneridega sõlmitud lepingutes on kehtetu?

2. Kui esimesele küsimusele vastatakse eitavalt:

- a) Kas Saksamaa Liitvabariik on seetõttu, et ta on HOAI §-s 7 kehtestanud arhitektide ja inseneride projekteerimis- ja järelevalveteenuste tasu siduvad miinimummäärad, rikkunud ELTL artiklis 49 sätestatud asutamisevabadust või muid liidu õiguse üldpõhimõtteid?
- b) Kas juhul, kui teise küsimuse alaküsimusele a vastatakse jaatavalt, tuleneb sellisest rikkumisest, et eraõiguslike isikute vahel pooleliolevas kohtumenetluses ei ole siduvaid miinimummäärasid kehtestav riigisisene õigusnorm (käesolevas asjas HOAI § 7) enam kohaldatav?

Viidatud liidu õigusnormid

Teenuste direktiiv, eelkõige artikli 15 lõige 1, artikli 15 lõike 2 punkt g ja artikli 15 lõige 3

ELTL artikkel 49 (asutamisevabadus)

Viidatud riigisisised õigusnormid

Tsiviilseadustik (Bürgerliches Gesetzbuch, edaspidi „BGB“)

Inseneri- ja arhitektiteenuste osutamise seadus 12. novembri 1984. aasta redaktsioonis (Gesetz zur Regelung von Ingenieur- und Architektenleistungen; *BGBI. I*, lk 1337))

Arhitekti- ja inseneriteenuste tasu määrus 10. juuli 2013. aasta redaktsioonis (Honorarordnung für Architekten und Ingenieure; *BGBI. I*, lk 2276; edaspidi „HOAI“)

Asjaolude ja menetluse lühikokkuvõte

- 1 Pooled sõlmisid 2. juunil 2016 inseneriteenuste osutamise lepingu, millega inseneribürood pidav hageja kohustus osutama teenuseid Berliinis asuva ehitusprojekti jaoks. Nimetatud teenuste osutamise eest, millele on kohaldatav HOAI, lepiti kokku kindlasummaline tasu.
- 2 Pärast inseneriteenuste osutamise lepingu ülesütlemit esitas hageja osutatud teenuste eest 2017. aasta juulis arve, tuginedes HOAI kohastele miinimummääradele. Miinimummäärade alusel arvutatud tasu oli aga tunduvalt suurem kui lepingujärgne kindlasummaline tasu. Kostja ei tasunud arvel näidatud summat täielikult. Hagiga nõuab hageja arve tasumata jäänud osa ning viivise ja kohtueelsete advokaadikulude tasumist.
- 3 Hageja hagi rahuldati peamises osas nii esimese astme kohtus (Landgericht) kui ka apellatsioonikohtus. Apellatsioonikohtult menetlusloa saanud kassatsioonkaebusega palub kostja endiselt jätta hagi täielikult rahuldamata.

Eelotsusetaotluse põhjenduse lühikokkuvõte

- 4 Kostja kassatsioonkaebuse rahuldamine sõltub Euroopa Liidu Kohtu (edaspidi „Euroopa Kohus“) otsusest lepingute tõlgendamise kohta.

Esimene eelotsuse küsimus

- 5 Kohtuasjas tehtav lahend sõltub sellest, kas liidu õiguse, nimelt ELL artikli 4 lõike 3, ELTL artikli 288 kolmanda lõigu ja ELTL artikli 260 lõike 1 tõlgendamisest nähtub, et teenuste direktiivi artikli 15 lõikel 1, lõike 2 punktis g ja lõikel 3 on eraõiguslike isikute vahel poolleiolevas kohtumenetlus vahetu õiguspõhine, mistõttu ei ole viidatud direktiiviga vastuolus olevad riigisisised õigusnormid, nimelt HOAI sätted enam kohaldatavad.
- 6 Kõnealuste riigisiseste õigusnormide kohaldamise korral on HOAI-s sätestatud inseneriteenuste tasu miinimummäärad põhimõtteliselt siduvad ja pooltevaheline kokkulepe kindlasummalise tasu kohta, mis on väiksem inseneriteenuste osutamise lepingute suhtes kehtivate määrade alusel arvutatavast miinimumtasust, on kehtetu. Selle tulemusel oleks hagejal HOAI kohastele miinimummääradele tuginedes õigus tasule nõutud suurus. Sellest lähtudes tuleks kostja kassatsioonkaebus rahuldamata jätta.
- 7 Euroopa Kohus sedastas 4. juuli 2019. aasta otsuses komisjon vs. Saksamaa (C-377/17, EU:C:2019:562), et Saksamaa Liitvabariik on rikkunud teenuste direktiivi artikli 15 lõikest 1, lõike 2 punktist g ja lõikest 3 tulenevaid kohustusi, sest ta on jätnud kehtima siduvad hinnad arhitektide ja inseneride osutatavatele projekteerimisteenustele.

- 8 Viidatud kohtuotsusest lähtuvalt sedastas Euroopa Kohus ELTL artikli 267 alusel toimunud eelotsusemenetluses, et teenuste direktiivi artikli 15 lõiget 1, lõike 2 punkti g ja lõiget 3 tuleb tõlgendada nii, et nende sätetega on vastuolus riigisisene õigusnorm, mis näeb ette, et arhitekti ja/või inseneriga sõlmitavas lepingus ei ole lubatud leppida kokku tasus, mis on väiksem kui HOAI-s kehtestatud määrade alusel arvutatav miinimumtasu (6. veebruari 2020. aasta kohtumäärus hapeg dresden, C-137/18, ei avaldata, EU:C:2020:84).
- 9 Euroopa Kohtu 4. juuli 2019. aasta otsust komisjon vs. Saksamaa (C-377/17, EU:C:2019:562) arvestades ei saa HOAI § 7 sätet tõlgendada direktiiviga kooskõlas selliselt (vt esimene eelotsuse küsimus), et HOAI-s kehtestatud miinimummäärad ei ole eraõiguslike isikute vahelistes suhetes põhimõtteliselt enam siduvad ja ei takista kokku leppimast miinimummäärade alusel arvutatavast tasust väiksemas tasus. Arvestades HOAI aluseks olevat volitusnormi, selle mõtet ja eesmärki ning seadusandja selget tahet, tähendaks direktiiviga kooskõlas olev tõlgendus käesoleval juhul riigisisese õiguse *contra legem* tõlgendust ja ei tule seetõttu kõne alla.
- 10 Kassatsioonkaebuse asjas otsuse tegemine sõltub seega määravas osas vastusest esimesele eelotsuse küsimusele (vt eespool). See küsimus on otsuse tegemise seisukohast määrava tähtsusega. Sellele jaatavalt vastamise korral tuleks kostja kassatsioonkaebus rahuldada. Nimelt oleks hageja esitatud, kokkulepitud kindlasummalist tasu ületav tasunõue, mis on riigisisese õiguse, täpsemalt HOAI-s kehtestatud miinimummäärade kohaselt kehtiv, põhjendamatu, kui teenuste direktiivi artikli 15 lõikest 1, lõike 2 punktist g ja lõikest 3 tuleneks HOAI § 7 kohaldamatus.
- 11 Euroopa Kohus ei ole sellele küsimusele eespool nimetatud kohtuotsustes seni vastanud, küsimus on jäetud sõnaselgelt lahtiseks. Kõnealune küsimus on kohtupraktikas ja õiguskirjanduses vaidluse all, millest tulenevalt ei ole liidu õiguse kohaldamine algusest peale sedavõrd selge (*acte claire*) või kohtupraktikas sedavõrd selgeks tehtud (*acte éclairé*), et ei jää ruumi põhjendatud kahtlusteks.
- 12 Eelotsusetaotluse esitanud kohus kaldub pooldama seisukohta, et HOAI kohased miinimummäärad on eraõiguslike isikute vahel pooleliolevates kohtumenetlustes jätkuvalt kehtivad seni, kuni liikmesriigi seadusandja tasumäärade siduva raamistiku tühistab.
- 13 Euroopa Kohus on siiski märkinud, et teenuste direktiivi artikkel 15 on kohaldatav ka sellistele puhtalt riigisisestele olukordadele nagu käesolevas asjas (Euroopa Kohtu 4. juuli 2019. aasta otsus komisjon vs. Saksamaa, C-377/17, EU:C:2019:562, ning 30. jaanuari 2018. aasta otsus X ja Visser, C-360/15 ja C-31/16, EU:C:2018:44).
- 14 Peale selle saab isik Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt tugineda teatud juhtudel liikmesriigi vastu vahetult direktiivile, kui direktiivi ei ole riigisisesse õigusesse tähtajaks üle võetud või on ülevõtmine puudulik ning

direktiivisäte on sisuliselt tingimusteta ja piisavalt täpne. Need nõuded on teenuste direktiivi artikli 15 lõike 1, lõike 2 punkti g ja lõike 3 puhul täidetud.

- 15 Euroopa Kohtu 4. juuli 2019. aasta otsuse komisjon vs. Saksamaa (C-377/17, EU:C:2019:562) kohaselt on esiteks selge, et Saksamaa Liitvabariik ei ole viidatud sätte nõudeid, mis puudutavad miinimum- ja maksimumhindu, teenuste direktiivi artikli 44 lõikes 1 sätestatud tähtpäevaks, 28. detsembriks 2009 nõuetekohaselt üle võtnud. Teiseks näib säte olevat – nagu Euroopa Kohus on juba märkinud – ka sisuliselt tingimusteta ja piisavalt täpne. Seega on teenuste direktiivi artiklil 15 vahetu õigusmõju osas, milles see lõike 1 teises lauses paneb liikmesriikidele tingimusteta ja piisavalt täpse kohustuse kohandada oma õigus- ja haldusnorme selliselt, et need oleksid vastavuses lõikes 3 nimetatud tingimustega.
- 16 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu hinnangul ei vii need põhimõtted siiski selleni, et teenuste direktiivi artikli 15 lõikest 1, lõike 2 punktist g ja lõikest 3 tulenevalt on riigisisene õigusnorm, nimelt HOAI § 7 säte, millega kehtestatakse siduvad miinimummäärad, kohaldamatu ka pooleliolevas kohtumenetluses, mille poolteks on üksnes eraõiguslikud isikud.
- 17 Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt ei saa direktiiv ise tekitada kohustusi eraõiguslikele isikule ja sellele ei saa järelikult tema vastu tugineda. Üle võtmata või ebaõigesti üle võetud direktiividele tuginemise õiguse laiendamine eraõiguslike isikute vaheliste suhete valdkonnale tähendaks nimelt, et Euroopa Liidule omistataks pädevus kehtestada vahetu õigusmõjuga kohustusi eraõiguslikele isikutele, kuigi tal on see pädevus üksnes valdkondades, milles tal on volitused võtta vastu määrusi. Seega ei saa eraõiguslike isikute vahelises vaidluses direktiivile tugineda selleks, et jätta kohaldamata liikmesriigi õigusnormid, mis on selle direktiiviga vastuolus (vt nt Euroopa Kohtu 22. jaanuari 2019. aasta kohtuotsus Cresco Investigation, C-193/17, EU:C:2019:43).
- 18 Eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab, et viidatud kohtupraktika kohaselt on artikli 15 lõike 1, lõike 2 punkti g ja lõike 3 vahetu õigusmõju eraõiguslike isikute vahelistes kohtumenetlustes välistatud, mistõttu ei ole selle sätte kohaldamisel esimest riigisisese õigusnormi, nimelt siduvaid miinimummäärasid kehtestava HOAI § 7 ees.
- 19 Peab paika, et teenuste direktiivi artikkel 15 ei pane kohustusi eraõiguslikele isikutele. Eeldus, et viidatud sättel on eraõiguslike isikute vahel pooleliolevates kohtumenetlustes vahetu õigusmõju, viiks siiski selleni, et arhitektil või inseneril oleks õigus vaid tellijaga kokku lepitud väiksemale tasule ja ta jäetaks ilma HOAI-s kehtestatud miinimummäärade alusel arvutatavast tasust, millele tal oleks õigus riigisisese õiguse kohaselt. Sellega võetaks eraõiguslikult isikult ära riigisisest õigusest tulenev subjektiivne õigus.
- 20 Kuivõrd Euroopa Kohus on oma senises praktikas teatud erijuhtudel – kui direktiiviga kooskõlas olev tõlgendus ei ole võimalik – asunud seisukohale, et liidu õigusega vastuolus olevad riigisisemed õigusnormid ei ole kohaldatavad, siis

käesolevat kohtuasja see seisukoht eelotsusetaotluse esitanud kohtu hinnangul ei hõlma. Tegemist oli eriolukordadega, mis ei ole käesoleva asjaga võrreldavad (vt nt Euroopa Kohtu 7. augusti 2018. aasta otsus Smith, C-122/17, EU:C:2018:631).

Teine eelotsuse küsimus

- 21 Juhul kui esimesele eelotsuse küsimusele vastatakse eitavalt, sõltub kohtuasja lahendamine vastusest eespool sõnastatud teise eelotsuse küsimuse alaküsimustele a ja b. Need küsimused on asja lahendamise seisukohast määrava tähtsusega, kui riigisisese õigusnormi, nimelt siduvaid miinimummäärasid kehtestava HOAI § 7 kohaldamatus ei tulene juba teenuste direktiivi artikli 15 lõike 1, lõike 2 punkti g ja lõike 3 vahetust kohaldamisest.
- 22 Nimelt tuleks kostja kassatsioonkaebus rahuldada ka siis, kui asjaomaste riigisiseste õigusnormide kohaldamatus eraõiguslike isikute vahel pooleliiolevas kohtumenetluses tuleneks ELTL artiklis 49 sätestatud asutamisevabaduse rikkumisest või liidu õiguse muude üldpõhimõtete rikkumisest.
- 23 Euroopa Kohus jättis 4. juuli 2019. aasta otsuses komisjon vs. Saksamaa (C-377/17, EU:C:2019:562) sõnaselgelt lahtiseks, kas arhitektide ja inseneride osutatavate projekteerimisteenuste tasu miinimummäärasid kehtestav õigusnorm rikub asutamisevabadust. Euroopa Kohtu praktika kohaselt võib asutamisevabaduse või liidu õiguse muude üldpõhimõtete rikkumine viia põhimõtteliselt selleni, et ka eraõiguslik isik saab kohtumenetluses teise eraõigusliku isiku vastu tugineda riigisiseste õigusnormide vastuolule liidu õigusega. Seega tuleb kõne alla, et riigisisene õigusnorm, mis on vastuolus Euroopa Liidu esmase õigusega, jäetakse kohaldamata ka eraõiguslike isikute vahelises kohtuvaidluses.
- 24 Asutamisevabaduse sellist rikkumist ei saa eelotsusetaotluse esitanud kohtu hinnangul välistada, olgugi et asutamisevabaduse kohaldatavuse asjakohasus käesolevas asjas on kaheldav. Nimelt on HOAI vastavalt kohtuasjas kohaldatavale redaktsioonile kohaldatav vaid riigisisestele olukordadele. HOAI kohaldamisalasse kuulub sõnaselgelt üksnes tasu arvutamine Saksamaa residentidest arhitektide ja inseneride osutatud põhiteenuste eest, kuivõrd need põhiteenused on kõnealuse määrusega kaetud ja nende osutamise koht on Saksamaa.
- 25 Käesolevas asjas võib teatud tingimustel olla oluline, mil määral tuleneb asutamisevabaduse eesmärgist vajadus jätta eraõiguslike isikute vahelistes õigussuhetes riigisisese õigusnormid, nimelt miinimummäärasid kehtestavad HOAI sätted kohaldamata sellisele lepingule, nagu on kõne all käesolevas asjas.